

Oğuz Atay'ın Düşünsel Arka Planı: “Günlük”

Zeliha KAPUKAYA¹

Öz

Oğuz Atay, 1970 sonrası Türk edebiyatında adından sıklıkla söz ettiren ve Türk edebiyatında ilk post-modern roman olarak bilinen *Tutunamayanlar*'ın yazarı olarak geniş kitlelerce tanınmış bir romancıdır. *Tutunamayanlar* romanının yayımlanmasından sonra birbiri ardına roman, öykü, tiyatro oyunu türünde eserler neşreden Atay, hayatının son yedi yılında tuttuğu günlüğü ile de dikkat çekmektedir. Yazarın *Günlük* adıyla neşredilen eseri, diğer eserlerini oluştururken geçirdiği süreci ayrıntılı bir şekilde vermektedir. Bu nedenle, yazarın söz konusu çalışması Atay'ın düşünsel ve edebî kimliğini ortaya koyacak zengin veriler sunmaktadır. Oğuz Atay, Türk edebiyatının romancılığı ile öncü yazarlarından olması bir yana yaşanan toplumsal olay, kavram ve tespitlere yönelik keskin eleştiriler de yapmaktadır. Yazarın eleştirilerini açıkça *Günlük*'te görmekteyiz. Eserlerinin fikri altyapısını oluştururken farklı kaynaklardan beslenen yazar, *Günlük*'te okuduklarından, izlediklerinden, etkilendiği yazar ve filozoflardan sıklıkla bahsetmektedir. Ayrıca tamamlamaya fırsat bulamadığı ve “Türkiye'nin Ruhu” adını vermeyi planladığı eserinin ayrıntıları yine *Günlük*'te yer almaktadır. Bu makalede Oğuz Atay'ın *Günlük*'ü, yazarın otobiyografisine, fikri ve edebî kimliğine önemli katkılar sağlayan yönleriyle incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Oğuz Atay, Günlük, Aydın, Tutunamayanlar, Postmodern Roman

Oguz Atay's Intellectual Background: Günlük

Abstract

Oğuz Atay is a widely known novelist as the author of the *Tutunamayanlar*, known as the first post-modern novel in Turkish literature, which is frequently mentioned in post-1970 Turkish literature. After the publication of the novel *Tutunamayanlar*, Atay published novels, stories and plays one after the other and attracts attention with his diary which he kept in the last seven years of his life. The work of the author, published under the name of *Günlük*, gives a detailed account of the process he undertook in creating his other works. Therefore, the author's work provides rich data to reveal Atay's intellectual and literary identity. Oğuz Atay is also one of the pioneering writers of Turkish literature and makes sharp criticisms of social events, concepts and determinations. The author's criticisms are clearly seen in the *Günlük*. The author, who is nourished from different sources while creating the intellectual background of his works, frequently mentions what he reads, watches and influences the writers and philosophers in the *Günlük*. In addition, the details of his work, which he has not had the chance to complete the Project and he planned to give the name of “Türkiye'nin Ruhu” are also in *Günlük*. In this article, Oguz Atay's diary was examined in terms of its important contributions to the autobiography, intellectual and literary identity of the author.

Key Words: Oğuz Atay, Günlük, Intellectual, Tutunamayanlar, Postmodern Novel

Atıf İçin / Please Cite As:

Kapukaya, Z. (2020). Oğuz Atay'ın düşünsel arka planı: “Günlük”. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9(1), 552-561.

Geliş Tarihi / Received Date: 21.12.2018

Kabul Tarihi / Accepted Date: 28.03.2019

¹ Dr. Öğr. Gör. - Balıkesir Üniversitesi Türk Dili Bölümü, zelihakapukaya10@hotmail.com
ORCID: 0000-0003-1946-6612

Giriş

Türk insanını içinde yaşadığı tarihsel sürece tanıklık eden kesimlerin içinde edebî şahsiyetler özel bir yer teşkil eder. Zira tanık olmanın ötesinde yaşanan tarih dönemeçleri inceleyen, yorumlayan; insana, topluma ve hayata bir aydın sorumluluğuyla yaklaşan bu şahsiyetler, yaşamın verdiklerini sanat prizmasından geçirerek yeniden insana ulaştırır. Özellikle 20. yüzyıl gibi dünyanın kabuk değiştirdiği, buna paralel olarak çok sayıda fikir ve sanat akımının ortaya çıktığı bir yüzyılda, insan ve toplumun dönüşümü, roman başta olmak üzere edebî türlerin hemen hepsinde işlenmiştir. Dünya ile birlikte Türk Edebiyatında da bu yüzyılda modernizm ve postmodernizm; konu, tema, üslup ve anlatım teknikleriyle varlığını göstermiştir. Bunlardan modernizm adı verilen büyük estetik dönüşüm 20. yüzyılda Batı edebiyatında bütünüyle gerçekleşmiş, Türk edebiyatında da özgün roman örnekleriyle yer almıştır. Joyce, Kafka, Proust, Musil, Woolf, Faulkner gibi sanatçıların çalışmalarıyla farklı boyutlara taşınan post-modernizm ise Türk Edebiyatı'nda kendi sınırlarını aşamamış, gerektiği gibi varlık gösterememiştir. Türk edebiyatı için sıra dışı kurgusu ve biçim denemeleriyle Oğuz Atay'ın *Tutunamayanlar* romanı modernden postmoderne evrilen yolda bir avangard roman olma vasfına bütünüyle sahiptir. Söz konusu estetik dönüşümü gerçekleştiren Atay, diğer eserleriyle de postmodern romanın edebiyatımızda yerleşmesine büyük katkı sağlamıştır.

Çok yönlü bir aydın ve romancı olan Oğuz Atay (1934-1977); bilimden edebiyata, sanattan dile, felsefeden psikolojiye kadar geniş bir ilgi alanına sahiptir. Edebiyat tarihimizde özel bir yer teşkil eden yazar, eserlerinde batı ve doğu uygarlıkları arasında kalmış, kimlik arayışı içindeki Cumhuriyet Dönemi aydınının fikrî ve ruhsal düzlemdeki sorunlarını sıklıkla dile getirmiştir. Atay, özgünlüğün ayrıntıda olduğuna inanmış ve bu inancını eserlerine uygulamıştır (TBEA, s. 2003).

Tutunamayanlar (1971-1972), *Tebhikeli Oyunlar* (1973), *Bir Bilim Adamının Romanı* (1975), *Eylembilim* (1998) adlı romanlarıyla, *Korkuyu Beklerken* (1975) adlı öyküsüyle ve *Oyunlarla Yaşayanlar* (1985) adındaki tek tiyatro eseriyle Türk edebiyatındaki yerini pekiştirmiş olan Oğuz Atay, ilk baskısı 1987 yılında yapılan *Günlük*'ü ile de edebiyat araştırmacıları ve okuyucuları için önemli otobiyografik malzeme sunmuştur.

Günlükler, deneme türüne yakınlıklarıyla düşüncelerin açık ve serbest olarak ifade edildiği edebî türler arasındadır. Roman ve hikâye türünde kullanılan çerçeve anlatım tekniğinde sıklıkla kullanılır. Dünya düşünce ve edebiyatına yön vermiş pek çok ismin günlüğü, otobiyografik öneminin yanında birer felsefi metin olmaları yönüyle de önemli bir kaynaktır.

Makalemizin konusu olan Atay'ın *Günlük*'ü; yazarın şahsî, edebî ve düşünsel kimliğini yakından tanımanızı sağlayacak zengin ayrıntılarla doludur. Atay'ın roman yazma tekniğine dair bilgilerin, yazmayı tasarladığı eserler hakkında notların, daha önce yazdığı eserler üzerine detayların ve anekdotların yer aldığı eserde, Atay'ın okuduğu, etkilendiği yazar ve düşünürlerin izini de sürmek mümkündür. Bütün bunların ötesinde Atay'ın günlüğünü önemli kılan bir unsur, eserde yazarın fikrî yönünü ve yazarlığını ortaya koyan bilgilerdir. 25 Nisan 1970 tarihinde başlayıp 29 Ocak 1977 tarihine kadar yazmaya devam ettiği *Günlük*'te, adım adım ölümün ayak seslerini duyan bir insanın, her şeyden öte hayalleri ve yazmayı planladığı eserleri olan bir yazarın varoluş mücadelesi görülür.

Oğuz Atay, günlüğünde öncelikle bir roman yazarı olmakla birlikte okuyan, düşünen ve eleştiren bir şahsiyet olarak karşımızdadır. Eserde söz konusu süreçleri yaşarken aldığı notlar Oğuz Atay portresini daha yakından tanımayı kolaylaştırır. Atay'ın günlüğüne kaydettiği notları; yazarın *İnsan ve Toplum Üzerine Düşünceleri*, *Aydın Eleştirisi*; *Tasarıları*, *Romanları ve Eleştirileri*, *Etkilendiği Yazar ve Düşünürler* şeklinde çeşitli başlıklarla sınıflandırmak mümkündür. Atay'ın romanları ve roman eleştirilerine dair notları ise yazarın edebî yönünü ortaya koymaktadır.

İnsan ve Toplum Üzerine Düşünceleri

Oğuz Atay'ın eserlerinin arka planında birey ve bireyin sorunları önemli yer tutar. Dünyayı ve Türk toplumunu şekillendiren kapitalist sistem içinde sıkışan insanımızı, yalnızlığıyla, tarihine, kendisine ve toplumuna yabancılaşmasıyla, bir oyun kurgusundaki yaşamıyla romanlarının temel olgusu yapan Atay, günlüğünde de Türk insanının geçmişten günümüze taşıdığı karakteristik özelliklerini bir düşün adamı ve sanatçı kimliğiyle analiz etmeye çalışır.

Oğuz Atay, günlüğünde Türk insanının öncelikle birey olamama problemi bulunduğunu düşünür. Atay' a göre bu problemin temelinde birtakım dinî, tarihî, idarî, sosyal ve kültürel sebepler vardır. Yazar, bu problemin dinî ve tarihî nedenlerini açıklarken Osmanlı toplumundan günümüze devreden "birey sorunu"na dair düşüncelerini sıralar. Atay'a göre insanımızın "birey olamama" sorununun geçmişten bu

yana fazla değişiklik göstermeyen toplumun hayat görüşüyle sıkı ilişkisi vardır. Osmanlı toplum felsefesinin temelinde bu dünyanın geçiciliği ve insanın dünyaya karşı bir varlık teşkil etmemesi temel belirleyendir. Başka bir ifadeyle; hayatın temel gerçeği olan ölüm karşısında insanın dünyaya dair yapabileceği fazla bir şey yoktur. Bu fanilik düşüncesi hayatımızın her köşesini şekillendirmiş; mimariden sanat, toplum ve felsefeye kadar hayatımızın her alanına sirayet etmiştir. Atay'ın ifadesiyle *Evimizin bahçesinde, sokağın köşesinde tek mezarlar olmalı. Her şey geçicidir. Belgeler gereksizdir, unutulacak ayrıntıları yazmak anlamsızdır. Belki de unutmak esastır* (Atay, 2003, s. 90-92). Unutmanın esas olduğu ve insanın ölüm karşısındaki çaresizliğinin, faniliğinin her an hatırlatıldığı bir toplumsal yapıda, beraberinde getirdiği sorumluluk düşüncesiyle insan birey olamamaktır.

Atay, Osmanlıların birey olamayan insanı ciddiye almadığını belirtirken toplumu yönlendiren bütün değişimlerin devlet eliyle gerçekleştirildiğini hatırlatır. Bu anlayışın Cumhuriyet döneminde de devam ettiğini ifade eden yazar, devletin halkı adına düşünme, düşündüklerini fiiliyata geçirme ve toplumsal dönüşümleri gerçekleştirme işlevlerini de yerine getirdiğini vurgular. Atay, bir anlamda devletin toplum mühendisliği yaptığını anlatmak için şu mizâhî örneği verir: Tek parti döneminin Ankara valilerinden Nevzat Tandoğan'ın yakalanarak yanına getirilen solcu gence: *"Bu memleketi komünistlik gerekirse onu da biz getiririz. Sana ne oluyor?"* demiştir (Atay, 2003, s. 90-92).

İnsanımızı, kapalı sistem içinde ezen anlayışa ve gelenekçi toplum yapımıza dair eleştirilerini sürdüren Atay; tiyatronun, felsefenin, eleştirinin, resmin olmadığından yakındır. Yazar, bu yoksunlukların hem sebebi hem de sonucu olarak yine "birey olamama" problemini görmektedir. Zira aşılmaz bürokratik engellerle insanımızın toplumda birey olarak var olması bilinçli veya bilinçsiz şekilde engellenmiştir. Meseleyi sanat üzerinden irdeleyen yazara göre eski toplumumuzda özgün sanat yoktur. Yalnız usta-çırak ilişkisi içinde taklit vardır. Bu açıdan aslında gelenek de yoktur. *"Usta yaşantısını kimseye paylaşmaz; yaratıcılığın ayrılmazlığı kendisi ile birlikte ölür. Ne rubun ölümsüzlüğü ne de canlı dünyanın gürlüğü duyulur* diyen Atay, *taklit ve geleneksizlik sorunlarının temelinde birey olamama sorununun yattığını düşünür. Osmanlı toplum yapısını şekillendiren kapalı sistemin batıya olduğu kadar doğuya da kapalıdır. Bu kapalıliğın temeli de yine "dış dünyaya karşı beslenen korkular"dır* (Atay, 2003, s. 92). Yazar dolayısıyla korkunun insanımızın bireysel yönlerini şekillendirmesine müsaade etmediği sonucuna varır.

Atay'ın, günlüğünde Türk insanı ve toplumuna dair tespitlerinden biri de yukarıda değindiğimiz gibi hayatımızı birtakım korkuların şekillendirdiği düşüncesidir. Tarihimizi, toplumumuzu ve dolayısıyla insanımızı şekillendiren korkulardan kurtulmak için boyun eğdirme yönteminin kullanıldığını ifade eden yazar, *"ber yandan düşman saldırısı bekleme", "sarayın kaleye çevrilmesi", sarayın korkusu", kültür, matbaa, şiir, resim yani sanatın özgürleşmesi korkusu"* gibi davranış ve korkuların sonucunun "yabancılaşma" olduğunu belirtir (Atay, 2003, s. 94). Böylelikle Atay, birey olamama-korku ve yabancılaşma kavramlarının birbiriyle nedensellik bağı içinde olduğunu vurgular.

Atay'ın roman ve karakter kurgusunda işlediği yabancılaşma kavramı ile birlikte yabancılaşmanın bir sonucu olan yalnızlık, ayrıca tüm bu sıkıntılarla bireyin başa çıkmasını sağlayan *oyuna sığınma* davranışının kökeninde de geçmişten günümüze toplumsal hayatımızı yönlendiren *korku* olgusunun bulunduğu açıktır. Zira 1975 yılında yayımlanan *Korkuyu Beklerken* adlı öykü kitabında işlediği *korku/yabancılaşma/yalnızlık* imgeleriyle fikrî ve edebî düzlemde model aldığı Kafka etkisi açıkça görülür. Korku, yabancılaşma, oyun üçlemesinde, sanat bu nedenselliğin son halkasıdır. Çünkü sanat da nihayetinde bir oyundur. Muteber, dış dünyanın sahteliklerine karşı gerçekliği olan, insana sonsuzluğun kapılarını açan ve hayatı anlamlaştıran yönleriyle sanat; yabancılaşma ve yalnızlık karanlığındaki yazar (ve insan) için yegâne çıkış yoludur. Keza sanat ve oyun postmodernist romancıların sığındığı birer sığınaktır. Bilhassa modernizmin katı gerçekçiliğine karşı postmodern metin oyun kavramını merkeze koyarak okuyucusunu gerçeklik çemberinin dışına çıkarmak ister. Bunun yanında oyun işlevsel olarak okuyucu ile yazarı birbirine yaklaştırır (Emre, 2006, s. 115-116).

Atay, günlüğünde geçmişten günümüze hayatımızı şekillendiren korkularımızın suç ve ceza kavramları ile ilişkilendirerek yine Türk insanı için sıklıkla bir kültürel vasıf olarak kullanılan "hoşgörü" davranışının sosyal-psikolojik köklerine iner. Atay şöyle der: *Müeyyideler hayatı zehir edecek kadar korkutmalıdır; ama isyan ettirecek kadar kesin olmamalıdır. Neyin ne olduğu, hangi suçun cezasının ne kadar olduğu bilinmemelidir. Fakat herkes her an suç işlediğini hissetmelidir ki başkaldıramasın. Her zaman suç işlediği halde kendisine taviz verildiğini hissettiği için başı öniinde dolaşır insanımız. Bizim "ilk günah"ımız budur: cezalandırılmayan küçük günahların toplama. Hoşgörümüz de budur. Ayrıca devlet de aynı suçluluk içinde müeyyideleri uygulamaz. Bu bakımdan bağışlayıcıdır. Karşılıklı bir oyundur bu. Bağışlanmayan tek suç, bu oyunu fark etmek, bu oyuna karşı çıkmaktır. Gerçeği aramaktır. Bilim bunun için*

*tehlkeli*dir, felsefe bunun için *tehlkeli*dir, deneme bunun için *tehlkeli*dir, roman ve hikâye bunun için *tehlkeli*dir... (Atay, 2003, s. 94-96). Yazar insanımızdaki suçluluk psikolojisini en güzel romanlarında anlatır. Hakikat diye sunulan, değer diye insanın önüne konulan kavramları sorgulayan Atay'ın roman kahramanları, topluma ve yerleşik otoriteye göre uyumsuz ve suçludur. Modern insanın iç dünyasındaki uyumsuzluk ve kargaşayı, yani suç ve cezayı irdeleyen yönleriyle Atay, roman kurgusunun alt yapısını günlüğündeki notlarıyla ortaya koymuş, hem fikrî açıdan hem de roman sanatı bakımından Dostoyevski ile olan bağını göstermiştir.

Oğuz Atay, günlüğünde halkı ve korkunun gölgesinde yaşayan edipleri karşıt kutuplarda konumlandırarak bir oyun mantığı içinde hayatımızda var olan korkuların halkın sözlü geleneğinde pek fazla yer almadığını belirtir. Zira yazılı olan *korkunun onayından* geçtiği için yazılı olmayan dilden dile dolaşan sözlü halk ürünleri daha özgürce ifade edilmiştir. Bu nedenle sözlü halk ürünleri halkın gerçekte ne düşündüğünü ne hissettiğini ortaya koyması açısından önemlidir (Atay, 2003, s. 96).

Oğuz Atay, diğer yandan Türk halkının, kendisini sınırlayan ve bireyselleşmesini engelleyen zincirlere rağmen evrensel olduğunu düşünür. Çok uluslu ve dolayısıyla çok kültürlü Osmanlı toplumu, yapısından dolayı farklılıklara ve evrenselliğe açık bir toplumdur. Bu kültür kodlarından gelen Türk insanı, kendine yabancılaşmış ve kendisine sahip çıkacağı beklentisindeki aydına rağmen evrenselliğini devam ettirmektedir. Atay; taklitçilikle, ön yargılarla Türk insanının evrenselliğinin bilinçsizce baltalandığını belirtir. Diğer taraftan insanımızda büyük bir potansiyel olduğuna ve bu gücünü kullanmadığına dikkati çeker. İnsanımızdaki potansiyel, açığa çıkarılmalı ve organize edilmelidir. Bu görev en başta aydına ve toplum adına söz sahibi olan kişilere düşmektedir. Atay'a göre özünde kimseye düşman olmayan Türk insanı, bütün eksikliklerine rağmen dünyayı tanımak ve çağdaş dünyanın bir parçası olmak istemektedir. "*Biz geri kalmış bir ülke değiliz, fakir kalmış bir soyluya benzetilebiliriz ancak*" diyen Atay, Türk insanı ile Avrupalı ve Amerikalıları kıyaslamaktadır. Yazar, Batı insanının kendi dışındaki milletlere temelinde samimiyetsiz, soğuk, mesafeli, istismar ve sömürü duygusuyla yaklaştığını belirtir (Atay, 2003, s. 130-240).

Kısaca Atay günlüğünde birey ve topluma dair düşüncelerinde en başta insanımızın birey olamama problemini tespit eder ve sonrasında bu problemin temelinde var olan nedenleri sıralar. Toplum ve insanımızı hayata karşı çekingen olmaya iten, pasifleştiren korkuların, Osmanlı kültür ve sanatındaki taklit ve geleneksizlik sorununun temelinde de bulunduğu tespitini yapan yazar; korku, suçluluk psikolojisi, yalnızlaşma ve yabancılaşma sorunlarına değinir. Türk insanı ve toplumsal yapısının Atay'ın bakış açısıyla bir tahlili diyebileceğimiz günlüğün bu bölümleri Oğuz Atay'ın fikir adamlığı boyutunu anlamak açısından orijinal yaklaşımlar sunar.

Aydın Eleştirisi

Modernitenin bir sonucu olarak kendine ve topluma yabancılaşmış, yozlaşmış aydın pek çok edebî ve düşünsel eserin işlediği konulardandır. "Kendi toplumuna onulmaz" bir uzaklıkta olan "entelektüel", sözün gücünü keşfederek sözden eylemin alanına yol almaya, ait olduğu toplumu yeniden inşa etmeye" doğru gider (Bermann, 2001, s. 31).

Aydın kavramı Yeni Türk Edebiyatı'nın hemen hemen her türünde üzerinde sıklıkla durulan kavramlarından. Oğuz Atay'da *Aydın Olgusu* adlı kısa çalışmasında Yıldız Ecevit, aydın kavramını; *düşünen, duyumsayan ve eleştiren, varoluşu temeli tinsel etkinliğinde yatan insan* olarak tanımlar. Toplumsal bilmeceye çözüm bulmadan evvel, kendini bulma uğraşısındadır; çelişkilerini, komplekslerini aşmayı deneyerek kendisini sorgulayan kişi, aydın bireydir (Ecevit, 1989, s. 96).

Oğuz Atay'ın bütün eserlerinin temel problemlerinden olan kendisine ve topluma yabancılaşmış aydın tipi, günlüğünde de özellikle ele alınmaktadır. Roman kahramanlarının kişiliklerine dair tasarı ve analizlerinde Türk insanını anlama çabasında yazar, toplum önüne aydın kimliğinde dolaşan bu tiplerin noksanlıklarını göz önüne sermeye çalışır.

Atay, öncelikle insanımızı ve aydın kavramını karşılaştırarak Türk toplumunun kapalı bir sistem içinde sıkıştığını ve var olmaya çalıştığını açıklar. Halkın yaşantısı yazara göre canlı ve gerçektir; fakat *burjuva olmaya çalışan, aydın olma özenti* içinde *çırpınan azınlık* ölü bir hayat sürmektedir. Yani bu sözde aydının yaşamı bir bakıma taklit ve oyundur. Halk, şehrin kenarına itilmiş yerlerde, kırsal alanlarda canlı bir hayat sürerken bu oyunlarla yaşayan güruh "*büyük caddelerde, yüksek yapılar içinde suskunluk içinde*" "miş" gibi yaparak hayatını sürdürmektedir. Bu durum toplumda kapalı bir sistem oluşturmaktadır. Yazara göre şehir hayatının müeyyideleri olmayan bu kapalı sistemde, insan ya yok olup gitmekte ya da *yaşantısızlıklarını* örtmeye çalışmaktadır. Oğuz Atay, eserlerinde sıklıkla kullandığı "oyun" kavramını halkına yabancılaşan ve aydın geçinen bu küçük azınlığın davranışlarını açıklamakta kullanır. Partiler, araba yarışları, uyuşturucu

maddeler, sefahat âlemleri bu kesimin oyunlarıdır. *Batılı ağabeylerinin* kötü birer kopyaları olan bu guruh, ülkede bir turist gibi yaşar (Atay, 2003, s. 102).

Oğuz Atay'ın kahramanlarında yazarın aydın eleştirisinin yansımalarını görmek mümkündür. Zira Atay'ın kahramanları, kendilerine özgü bir ses yaratabildiklerinde “taşralı”, içselleştirmek için epey zaman harcadıkları Avrupa kültürünün temel kavramlarıyla konuşmaya başladıklarında ise “taklit” bir ses olarak kalırlar (Oğuz, 2009, s. 31).

Atay'ın sözünü ettiği, geçmişte hayatımıza daha fazla hâkim olan bu kapalı sistemde insanımız dünyanın farkında değildi. Yaşadığımız çağ ise beraberinde getirdiği özgürlük söylemleriyle insanı ezen, bütün değerleri alt üst eden “*müktesabatıyla*” korkunç bir hale gelmiştir. İnsanımızın mazi özleminde, geçmişi “*Kaybolan Cennet*” gibi görmesinin kökeninde de bu durum yatmaktadır (Atay, 2003, s. 102). İnsanımızın geçmişten günümüze hayat içinde var olamama ikilemindeki trajedi, yaşama karşı gerçekçi bir tutum takınmasını zorlaştırmakta, bütün iyi ve güzel şeylerin eskide var olduğu algısını güçlendirerek toplumun geleceğe dair umut ve hayallerini baltalamaktadır.

Atay; günlüğünde aydınımızın bölünmüşlüğüne, ikilemlerine ve tutarsızlıklarına da değinir. Aydınımızın bu trajikomik durumunu, *Eylembilim* adlı eserinden S. karakterinin müzik anlayışı üzerinden örneklendirir. Zira aydınların bir bölümü kendini alaturka ve halk müziği sevmemekle yüceltir, bir kısmı da tersiyle yani iki müziği toleransla karşılayarak ve kendini halktan yana hissederek kendilerine geniş görüşlülük atfetmektedir. Bu durumun edebiyatta da mevcut olduğunu ifade eden yazar, aydın kavramına yönelik eleştirilerini, doğu-batı karşıtlığından yola çıkarak devam ettirir (Atay, 2003, s. 272-274). Oğuz Atay, öncelikle doğu ve batı medeniyetlerinin taban tabana birbirinden farklı uygarlıklar olduğunu ifade eder. Ona göre en başta mantıkî olarak bu iki uygarlığın birbirini kavraması hemen hemen imkânsızdır. Batılıların Doğuyu tanımak istemelerindeki amaç, tamamen sömürü niyetleriyle ilgilidir. Batı sömürebilmek için Doğu'nun zayıf yönlerini anlar; fakat özünü kavrayamaz. Diğer yandan onların mantığı ile kendimizi derinlemesine anlamak bütünüyle yanlış bir iştir. Onların mantığı ile insanına yaklaşan kimliksizleşmiş, özentili Türk aydınının gittikçe bir ruh tembelliğine düştüğünü gören yazar, bu aydın tipinin aydın kavramının ihtiyaç duyduğu orijinaliteye asla ulaşamayacaklarını vurgular (Atay, 2003, s. 184-186). Atay'ın hedef tahtasındaki aydın tipi, son dönem Osmanlı aydını ile birlikte, Cumhuriyetin değerleriyle yetişmiş; fakat yine kendine özgü kimlik geliştirmemiş ait olduğu toplumun kültür köklerine “tutunamamış” aydınlardır.

Oğuz Atay'ın ideal aydını, *Bir Bilim Adamının Romanı* adlı eserinin ana figürü olan Mustafa İnan'ın kimliğinde tarifini bulur. Bu aydın tipi, birey toplum sentezini gerçekleştirmiş, Doğu-Batı kültür ikileminin üstesinden gelmiş, “tolerans, bilgi ve dürüstlük sözcüklerini kendine ilke edinmiştir. Atay'ın aydını; ütopyik olmayan, ruhsal değerlerdeki tüm yozlaşmaya karşı geleceğine inandığı aydındır (Ecevit, 1989, s. 96).

Genel anlamda “insanın kendisiyle hesaplaşması”, “varoluşsal boşluk ve kimlik bunalımı”, “Doğu-Batı kültürel karşıtlığının insana ve topluma yansımaları” Oğuz Atay'ın bir üçleme olarak kabul edilen *Tutunamayanlar*, *Tebliğeli Oyunlar* ve *Oyunlarla Yaşayanlar* adlı eserlerinde yoğun olarak işlenir. Bilhassa “Oyunlarla Yaşayanlar” adlı eseri, bir tiyatro eseri olmasından dolayı Atay'ın “oyun” metaforunu gerçek bir “oyun” metninde işlemesi ile tiyatro-edebiyat ilişkisinin iyi bir örneğini verir (Atay, 2003)

Genel olarak, Oğuz Atay'ın Türk aydınını temsil eden kişi ve kesimlere bakışı olumsuzdur. Atay'ın sürekli eleştirdiği aydın tipi; tutarsız, kendine, tarihine, toplumuna yabancılaşmış, özentilik ve kararsızlık girdabına tutulmuş, fikir çilesi çekmeyen, “sorumluluk” duygusundan uzak tiplerdir. Oğuz Atay'ın gözünde bu kadar olumsuz niteliklere sahip Türk aydını, varoluşçuların yaklaşımıyla “Türk kültür ve toplumuna ait özleri mi yoksa varoluşları nedeniyle mi bu durumdadır?”. “İnsanımızın, toplumumuzun ve tarihimizin herhangi bir suçu yok mudur?”, sorularını akla getirir. Sanırsanız ki var olan aydın tablosundan her kesim sorumludur. Gerçek bir aristokrasi ve burjuva kesiminin olmadığı; düşüncenin, sanatın itibar görmediği; halkın aydınlanmaya talepkâr olmadığı bir sosyo-kültürel ortamda yüzyıllardır ideallerde yaşatılan aydın nasıl var olabilir?

Tasarıları, Romanları ve Eleştirileri

Oğuz Atay, günlüğünde aldığı notlarla yer yer yazacağı eserlerinin planlarını yazmış, romanlarında, hikâyelerinde kullandığı veya kullanacağı karakterlerin analizini yaparak bu karakterleri nasıl daha derinleştireceğine dair düşüncelerini kaleme almış, bazen de çıkacağı televizyon programına hazırlıklarını not etmiştir.

Atay'ın günlüğünde en fazla kritik yaptığı ve üzerinde düşündüğü *Teblikeli Oyunlar* romanı ve romanın başkarakterleri *Hikmet*'tir. Günlüğündeki notlardan anlaşıldığına göre yazarın bahsi geçen romanı ve romanın karakterlerini oluştururken Erich Berne'nin "*Games People Play*" adlı eserinden etkilendiği anlaşılmaktadır. Dostoyevski'nin *Yer Altından Notlar* adlı eseri de yine etkilendiği, romanlarının hem kurgu hem de tema ve karakterizasyonunda model aldığı eserler arasındadır (Atay, 2003, s. 14). Örneğin; *Sevgi, Hikmet, Bilge* gibi pek çok karakter nasıl derinliğine verilebilir kaygısıyla alınan notların, yan okumaların günlükte uzun uzun yer aldığı görülmektedir.

Atay, günlüğünde kendisini görmeyen okuyucu ve eleştirmenlere de değinir. Atay'ın hedefindeki "yabancı kitapları kapışan; ama kendisinden haberi olmayan okuyucu ve eleştirmenleri beklemek yazara göre aptallıktır (Atay 2003, s. 222). Yazarın okur tarafından anlaşılma hassasiyeti aynı zamanda günlük tutma gerekçesidir. Bunu " *Kimse dinlemiyorsa beni-ya da istediğim gibi dinlemiyorsa- günlük tutmaktan başka çare kalmıyor. Canım insanlar! Sonunda bana bunu da yaptınız.*" cümleleriyle ifade etmektedir (Atay, 2003, s. 4). Sesinin arzu ettiği gibi duyulmadığından şikâyetçi olan Atay'ın günlüğü, bir bakıma kendi sesine kulak verdiği, kendi kendini kritik ettiği romanlarında sıkça kullandığı iç monolog ve bilinç akışlarıyla sesini, sanatını, fikirlerini kuyucuya duyurmak istediği bir çalışmadır. "*Ben Burdayım.*" diyen ve sesini duymayan *okur-yazar-çizer* takımından sitemle bahseden yazar, pek çok yazarın kaderi olan öldükten sonra anlaşılmaktan ya da hiç anlaşılmamaktan şikâyetçidir (Ecevit, 2007, s. 1)

Aslında dönemin eleştirmenleri Atay'a kadar o kadar da kayıtsız kalmamıştır. Atay'la Türk romanı hakkında röportaj yapan Konur Ertop buna bir örnektir. Söz konusu röportajdan notlar alan Atay, röportajında edebiyatımıza dair orijinal tespitlerde bulunur. Konur Ertop'la yaptığı söyleşinin notları Atay'ın edebiyat eleştirisi açısından fikirlerini ortaya koyma olanağı verir. Atay, öncelikli olarak Türk romanının meselesi kişilik olduğunu düşünür. İnsanımız bir kişilik verme savaşındadır ve edebiyatçılarımız bunun önemini kavrayamamaktadır. Ayrıca romancılarımız "kendisiyle hesaplaşma" diye bir kavramdan habersizdir, romanımız bu nedenle düzmece ve diyalektik gibi büyük kavramların arkasına sığınan cüceler ordusudur. Yazarın dikkat çekici bir eleştirisi de dönemin sosyalist Marksist bir anlayışla roman yazar köy romancılarıdır. Atay bu konuda "*Köylünün sefil yaşayışı olgusu büyük roman yazmayı gerektirmez*" der. Yazar, bu tarz roman yazarlarını "*halka büyük doğrular adına yalan söyleyen, kültürsüz, gerçeği sezemeyen, derinlikten yoksun, havuz edebiyatçısı, esnaf zihniyetine sahip, düzeysiz, halkın acılarını ve sefaletini sömüren* sıfatlarıyla niteler. Bunların içinde gerçekleri okuyarak, düşünerek, kendi bilinci ile sezen, kafası ve yüreği genç olanların bulunduğunu da belirtir. Atay, "*Sabte eleştirmenlerin koltuk değneklerine dayanarak yürüyenlerin, edebiyat reklam ajanslarının gürlütüsüne kapılarak şartlananların dışında kalanların varlığına inanmak istediğim için yazıyorum bunları. Belki Kemal Tabir'in dediği gibi günde 24 saat romancı olmanın gereğini duyanlar ya da duyacak olanlar vardır.*" sözleriyle reklam ajanslarıyla sürekli toplumun gözünün içine sokulan yazarları ve edebiyatı metalaştıran zihniyeti eleştirir (Atay, 2003, s. 224).

Oğuz Atay, bilhassa günlüğünde her ne kadar sosyalist geçinen yazarlara sıkı eleştiri oklarını fırlatsa da kendisi bir dönem bu çevrenin içinde bulunmuştur. Atay'ın kısa süreli bir yayın hayatına sahip *Olaylar* dergisini çıkardığı döneme kadar koyu bir Marksist olduğunu; ancak dergisinde yaşananların etkisiyle sol çevreden hızla uzaklaştığını belirtelim (Ecevit, 2007, s. 120). Yazar günlüğünde, gençlik yıllarında mensubu olduğu sosyalist çevreleri en başta samimiyetsizlikle suçlamaktadır. Atay şu ifadeleri kullanır (Atay, 2003, s. 138):

Türk solu geç kalkar, çünkü bir gece önce sabaha kadar içmiştir. Bu insanlardan Türk halkı bir şey beklememeli. Üçkâğıtlıkla ne devrim olur ne de ümmet-i İslam kurtulur. Bunlar çürüyen et, dökülen diş gibidirler. Bayrak yaptıkları inançlarına rağmen, aslında inançsızdırlar. Kim hangi kapıdan ekmeği yiyorsa, o kapının kulluğunu etmektedir. Bunlar Osmanlı İmparatorluğu'nun mirasının kötü bölümü olan kapıkulu kurumunun temsilcileridir. Kendilerine karşı çıkılmasını, haksız yere işgal ettikleri görüşlere karşı bakaret sayarlar. Kendini sosyalist sayan biri, suçunu ortaya dökeni halk düşmanı olarak suçlayarak yavuz hırsızlık oynar. Kendini kapitalist olarak ilan eden birinin serveti, fabrikası yoksa böyle birine herkes güler; haydi oradan çulsuz derler, züğürt kapitalist olur mu? Nedense kendilerine kimse ehliyet sormamaktadır. Olsa olsa sosyalizme sempati duyan, yani özel deyimimle sempatiçan sayılması gerekenler ortalığı kasıp kavurmaktadırlar. Sonra solda ve sağda hayli kalabalık olan bu çıkarıcı zümre, bütün gösterişine rağmen kim parayı bastırırsa ona hizmet etmektedir. Ele güne karşı, hele sağcılara karşı ayıp olmasın diye de kabahatler örtbas ediliyor.

Yukarıdaki pasajda Atay'ın zaman içinde sosyalist kesimlere ne denli cephe aldığı, bir zamanlar mensubu olduğu bu çevrelerden ne kadar fazla uzaklaştığı görülmektedir. Atay'ın hayatının sonraki

dönemlerinde ise kendi kabuğuna çekilerek daha öznel bir çizgi benimsediği bilinmektedir (Ecevit, 2007, s. 473).

Atay'ın günlüğünde yazarın o dönemde edebiyat çevrelerinde adından sıkça söz ettiren "İkinci Yeni Akımı" hakkında da görüşlerini belirtir. İkinci yenicileri "yaşları, kültürleri ve dünya görüşleri gelişmeye elverişli olmayan; fakat duydukları ve sezdikleriyle gerçeküstü ve geçek ötesi şeyleri yer yer yakalamışlar; sonunda hepsi bir yana dağılmışlar" olarak algıladığını belirten yazar, önemli olanın ülkede her çeşit akımın atılımını iyi ya da kötü çıkması olduğunu ifade eder. Atay'ın burada dikkat çektiği husus, sanat ve kültür hayatımızda çok sesliliğe ve evrenselliğe olan ihtiyaçtır.

Oğuz Atay günlüğünde yazmayı planladığı eserleri üzerine aldığı notlara ve tasarılarla da yer vermektedir. Atay'ın, o dönemde henüz yayınlamadığı "Tehlikeli Oyunlar" adlı romanının bazı bölümlerine dair notlar, *Geleceği Elinden Alınan Adam*" başlıklı hikâyesi ve Yıldız Kenter'in de henüz taslak halini incelediği "Hayat Bir Oyundur" isimli tiyatro eserinin metin kısmından bazı parçalar günlüğünde yer almaktadır. Ayrıca yazarın tamamlamaya ömrünün vefa etmediği *Türkiye'nin Rubu* adlı eserine dair ön çalışmaları da günlüğünde mevcuttur (Atay, 2003, s. 122-128).

Türkiye'nin Rubu, Atay'ın üç bölüm olarak yazmayı tasarladığı ve bu bölümlere "Devlet, Toplum ve İnsan" adlarını vermediğini düşündüğü kitabıdır. Yazar, yapacağı çalışmayı klasik bir inceleme kitabı olmaktan ziyade, karmaşık kurgulu, sorunlara çok yönlü yaklaşan, ana temayı ön planda tutan bir eser olarak yazmayı planladığını ifade etmektedir. Kurgusal bir anlatı metni olacağını söyleyen Atay, çalışmasında determinist bir tarih anlayışı ile hareket edeceğini; ancak tarihî olayların ve şahışların ele alınışında sosyal-psikolojinin bakış açısını kullanacağına dikkat çekmektedir (Atay, 2003, s. 232).

Günlük, Oğuz Atay için gerçek manasıyla yazmayı planladığı eserlerinin karalama tahtasıdır. Eserlerinin kurgu, plan ve otokritiğini yaptığı bölümler Atay'ın geçirdiği süreçleri yakından takip etmek açısından dikkate değerdir. Eser, bilhassa karakterlerini kurgularken yazarın konu, tema ve sembolleri nasıl derinlemesine düşündüğünü, irdelediğini ve kritik ettiğini anlamak açısından zengin veriler ihtiva etmektedir. Adeta *Günlük*, yaşamı yazdığı eserler gibi bir roman derinliğinde geçen Atay'ın hayatının bilinç akışı, iç monolog gibi yöntemlerle anlatıldığı bir metindir. Ayrıca büyük hevesle başladığı *Türkiye'nin Rubu* adlı eserine dair Atay'ın aldığı notlar ve yaptığı ön çalışmalar eserin tamamlanması noktasında okuyucuda bir beklenti oluşturmaktadır.

Etkilendiği Yazar ve Düşünürler

Oğuz Atay; günlüğünde okuyan, inceleyen, düşünen bir yazar ve fikir adamı olarak geniş bir bilgi ve kültür atlası üzerinde dolaşmaktadır. Atay'ın okuduğu, romanlarında konu, sembol, karakter kurgusunda etkilendiği ve kimi zamanda bütünüyle model aldığı yerli-yabancı önemli sayıda yazar ve düşünür bulunmaktadır.

Oğuz Atay, okuduğu ve düşüncelerinden etkilendiği Fanon, Oscar Lewis, Spengler, Belinsky, Eddington gibi yazar ve düşünürlerin devrim ve toplum hakkındaki eserlerinden yola çıkarak Türk toplumuna dair çıkarımlarda bulunur. Yazar, Fanon'un Fransız devrimine ilişkin dikkat çeken bir tespitine de yer vermektedir. Fanon; devrimi gerçekleştiren "lumpenproleterya" sınıfının devrim aracılığı ile kendi gözleriyle ve tarih önünde yeniden itibar kazandıklarını düşünür ve onlar için "Şehir alevler içinde yanarken lanetliler de bu ateşte temizliğe ulaşıyorlar, güzel ve kutsal oluyorlar." ifadelerini kullanır. Devrim figüranlarının tarih önünde bu şekilde iade-i itibar elde ettiği, bu durumun farklı zaman ve ülkelerde de benzer şekilde gerçekleştiği dikkate değer bir tespittir. Ayrıca yazar Fanon'un lumpenproleterya yüceltmesini *Tutumamayanlar ve Tehlikeli Oyunlar* adlı eserlerinde kullandığını ifade ederek fakirliğin kültürüne dair tespitlere Oscar Lewis'te de rastladığını vurgular. Atay, günlüğünde Oscar Lewis'in *Sanchez'in Çocukları, İşte Hayat* adıyla Türkçeye çevrilen kitabından aldığı notlara da yer vermektedir (Atay, 2003, s. 252-254).

Günlük'te yer alan ilginç tespit ve yorumlardan biri de entropi kavramı ile ilgilidir. Atay, İngiliz matematikçi, fizikçi ve astronom Eddington'un *The Nature of The Physical World* adlı eserinden bahseder. Bu kitaptan hareketle fizikteki entropi meselesini irdeleyerek Kafka'nın dehşetinde entropiyi sezmesinin payı olduğunu belirtir. Entropi, "Termodinamik yasalara göre, bir sistem içinde enerji azalmasından ötürü, her şeyin durması" olarak tanımlanır (Atay, 2003, s.248). Atay, insanın sezgileri vasıtasıyla gelecekte olacak bu sıcak ölümün dehşetini duyabileceğini, "dehumanizasyon" denilen "insansızlaşma, insanlıkten uzaklaşma ve kopma"nın Kafka'nın insanlarında görüldüğünü belirterek şöyle devam eder (Atay, 2003, s. 250):

Kafka evrendeki keyfi unsurun (random element) artışını sezmiş olmalı. Kafka'nın duyduğu dehşet, metafizik bir dehşet değildi yani. Son derece düzenli görünen; ama aslında akıl dışı ola toplumda, gerçeküstü ya da dış-keyfilikler yer alır. İnsanlar evrendeki baş aşağı gidişin farkındadırlar; sanki bu yüzden bir yere ulaşamayacağını (olumlu bir yere) bilirler. Aslında K. (romanların kabramanı) olumlu bir tiptir; ümitlidir, savaşı kazanamayacağını bildiği halde. Bu asil bir savaştır. Ümitsizliğe karşı savaştır. Entropiye karşı savaştır. Kafka'nın karşısında olanlar, salında onun bu derin sevgisine karşı çıkıyorlar; yani bu sevgiye sahip olmadıkları için onu yanlış yorumluyorlar.

Oğuz Atay, yukarıdaki tespit ve yorumlarıyla Kafka'yı bir bilim adamı dikkati ile anlamaya çalıştığını göstermektedir. Yazar'ın *Tutunamayanlar*, *Teblikeli Oyunlar*, *Oyunlarla Yaşayanlar* gibi eserlerinde işlediği bir facia korkusuyla hayatı yaşayan, bilindik bir sona sürüklenen tiplerinin kökeninde Kafka'nın kahramanları gibi entropik sezgiler bulunmaktadır. Bu durum Atay'daki çok belirgin Kafka izlerini görmek açısından dikkat çekicidir.

Oğuz Atay, *Oyunlarla Yaşayanlar* adlı oyununu yazarken *Games People Play* isimli eseri detaylıca incelemiş ve aldığı notlara günlüğünde yer vermiştir. Atay, günlüğünde oyunu "gerçek yaşamın gerçek ilişkisinin yokluğunda onun yerine geçen şey", görünür karşılıklı ilişkilerin ruhsal ilişkiyle birlikte ve çelişik durumda var olması" olarak tanımlamaktadır. Atay'a göre *sınırlamalar ve çekimler* oyun oynamaya neden olur. Yazarın Erich Berne 'den alıntıladığı oyun kavramında dikkat çektiği noktalardan biri *bütün kötü oyunların, iyi düzenlenemeyen zamanın yol açtığı can sıkıntısının sonucu* olduğudur. Zira insanın zamanı düzenleme yolları: *vakit geçirme, ayin, oyun, yakınlık kurma* şeklindedir (Atay, 2006, s. 118).

Atay bir fikir adamı ve romancı olarak elbette ki yerli romancılarımızdan da etkilenmiştir. Günlüğünde yer alan notlarından Oğuz Atay'ın Halit Ziya'yı ayrıntılı şekilde incelediği ve yazarı hem fikri yönüyle hem de kendi romancılığı açısından bir model aldığı görülmektedir. Gerçek manasıyla Türk romanının kurucusu olarak değerlendirebileceğimiz Halit Ziya, Atay'a göre *Türkiye Tarihinde önemli bir dönüm noktası olan Batı'ya açılışın insanını vermekle bugünkü Türkiye'nin de önemli bir bölümünü aydınlatmak bakımından ilginç bir edebiyatçıdır* (Atay, 2003, s. 190).

Bir televizyon söyleşisinde Atay, Halit Ziya'nın romanlarını ve insanlarını kedi duyarlılığına çok yakın bulduğunu söylemiştir. Bu yakınlığı TRT'deki söyleşisinin notlarının yer aldığı günlüğünde de belirtmektedir. *Tutunamayanlar*'daki tiplerin Halit Ziya'nın *Kırk Hayatlar*, *Mai ve Sıyah* romanlarındaki tiplerle olan duygu benzerliğini vurgulayan yazar, söz konusu tiplerdeki hesaplaşmaların kendisine yakın geldiğini söyler. Sürekli bir hesaplaşma içindeki Oğuz Atay kahramanları, kendi benzetimiyle tıpkı Halit Ziya'nın trajik roman kahramanları gibi "zayıf iradeleri ve önleyemedikleri kaderlerinin sonlarını" yaşamaktadır (Atay, 2003, s. 186).

Oğuz Atay günlüğünde Kemal Tahir' e dair aldığı notlara da yer vermektedir. Kemal Tahir, Atay'ın beğendiği romancılar arasındadır. Kemal Tahir, Osmanlı'dan Cumhuriyet'e batılılaşma kavramını, Türk insanının kültürel ve sosyo-politik değişimini; kapsamlı, derinlemesine ve bir aydın duyarlılığı ile irdelemiş (Tahir, 1992); romanlarında da işlemiştir. O dönemde Kemal Tahir'e yapılan "sürekli görüşlerini değiştirdiği" eleştirisi Atay'ın dikkatini çekmiş, yazar bu eleştiriye cevap verme ihtiyacı hissetmiştir. İnsanın değişmesinin bir gelişme olduğu düşüncesini benimseyen Atay, Kemal Tahir'in, kendisine ters gelen görüşlerini değiştirdiğini herkesten önce kendisinin ifade etmesinin çok önemli bir nokta olduğunu vurgulamıştır. Atay'a göre bu bir "hesaplaşma"dır ve insanımızın hesaplaşmaya çok ihtiyacı vardır (Atay, 2003, s. 184) . Atay, Kemal Tahir gibi insanımız da bir yandan kendisiyle öte yandan da toplumu ve tarihiyle hesaplaşabilme cesaretini gösterebilmeli, bu vesileyle "birey olma" yolunda kendini geliştirmelidir.

Atay, Kemal Tahir'den yola çıkarak irdelediği hesaplaşma kavramını en başta roman kahramanlarının kişiliğinde işlemiştir. *Tutunamayanlar*'ın Selim'i, Turgut'u, *Teblikeli Oyunlar* romanının Halit'i ve diğer kahramanları kendisiyle hesaplaşan, bu süreçte kendisiyle konuşan, tartışan karakterlerdir. Atay'ın diğer eserleri gibi günlüğü de baştan sona kendisiyle, toplumuyla, tarihiyle hesaplaşan bir insanın ruh dünyasını ele verir. İnsan aslında kendisiyle farkında olarak veya olmayarak sürekli hesaplaşmakta, hesabını veremediği yerlerde oyuna sığınmaktadır. Elbette kendisine, toplumuna, tarihine, topyekûn hayata hesap verme sorumluluğu olan aydının hesaplaşması bambaşka bir önem arz etmektedir.

Sonuç

Bütün yönleriyle Oğuz Atay'ın *Günlük*'ü; Atay biyografisinin ve sanatının yakından anlaşılması için zengin veri sunmaktadır. Türk romanının postmodernizm döneminde önemli bir yerde bulunan Atay romanları; kurgu, karakterizasyon, tema, üslup ve teknikleri bakımından öncü yapısıyla dikkat çekmektedir.

Romanlarındaki pastiş, parodi, ironi, montaj, similasyon ve kitsch gibi teknik ve kavramların avangard kullanımıyla Atay Türk edebiyatında çığır açmıştır. İşte Türk edebiyatına bu katkıları veren Atay romanlarının teknik alt yapısının gelişim aşamaları günlüğünde görülebilmektedir. Diğer taraftan Atay'ın beslendiği kaynaklar ve romanlarının arka planı günlüğünde açıkça ortaya konmaktadır. Ayrıca yazarın insan, sanat, toplum, aydın ve bütünüyle hayata dair düşünceleri eserde yer almaktadır. Bilhassa sürekli eleştiri oklarını yönelttiği olumsuz tipteki Türk aydınının eksiklerini hayatı ve eseri ile tamamlayan bir fikir ve sanat adamı olarak Atay'ın günlüğü onun "karalama tahtası"dır. Ayrıca yazarın etkilendiği, okuduğu, takip ettiği yerli-yabancı düşünür ve sanatçıların kimler olduğu, eserden elde edilebilecek ayrıcalıklı veriler arasındadır. Yazarın çağdaş bilimin ortaya koyduğu bilimsel ve sosyolojik verileri fikrî ve edebî açımlarıyla kullanması da önemli bir noktadır. Özellikle Atay'ın, Kafka temalarına getirdiği yorum ve entropi kavramı hakkındaki tespitleri dikkat çekmektedir. Her şeyden öte *Günlük*'ün son sayfalarında kendi tabiriyle "geleceği elinden alınan adam" Atay'ın hayat ve ölüm arasındaki trajik varoluş mücadelesi okuyucunun tanıklığına sunulmaktadır.

Kaynakça

- Akgül, H. (1996). *Oğuz Atay'ın Yaşam Oyunu*. İstanbul: Akış Yayınları.
- Atay, O. (2003). *Günlük*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Atay, O. (2003). *Oyunlarla Yaşayanlar*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Atay, O. (2003). *Eylembilim*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Atay, O. (2003). *Bir Bilim Adamının Romanı*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Atay, O. (2016). *Tutunamayanlar*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Berman, M. (2001). *Katı Olan Her Şey Buharlaşıyor: Modernite Deneyimi*, çev: Ümit Altuğ ve Bülent Peker. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Ecevit, Y. (1989). *Oğuz Atay'da Aydın Olgusu*. İstanbul: Ara Yayıncılık.
- Ecevit, Y. (2007). "Ben Burdayım..." *Oğuz Atay'ın Biyografik ve Kurmaca Dünyası*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Emre, İ. (2006). *Postmodernizm ve Edebiyat*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Moran, B. (1994). *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış 2*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Oğuz, B. (2009). *Oğuz Atay'da Yazarlık Kurumunun İflosu ve Edebî İntihar* (Doktora Tezi), İstanbul Bilgi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Tahir, K. (1992). *Notlar/Batıllaşma*. İstanbul: Bağlam Yayınları.
- TBEA (2003). *Tanzimat'tan Bugüne Edebiyatçılar Ansiklopedisi*, 1, 136-139, İstanbul: YKY.

EXTENDED ABSTRACT

Oğuz Atay is one of the most widely read, debated and avant-garde figures of Turkish literature after 1970. Especially his work titled *Tutunamayanlar* is one of the cult novels of Turkish literature. In addition to his novels, Atay has also published works in the genre of story and theater. In addition to these works, the diary of the author, who lost his life at a young age, continues to hold until the last time and summarizes the last seven years of his life, is a valuable resource for Oğuz Atay's biography. The study, which was published under *Günlük*, contains the notes written between 5 April 1970 and 29 January 1977. In the notes where the data on how the intellectual and technical infrastructure of his works are prepared, the formation process of Oğuz Atay's works can be followed. In other words, how Atay edited characters and events while writing his works in his diary; it is possible to see who are the authors and thinkers who are reading, influenced and followed. In addition to this, it is a study that draws daily attention in order to understand Oğuz Atay's critiques and sociological inferences and evaluations. Oğuz Atay's diary are discussed under the titles of "The Author's Thoughts on Human and Society; His Designs, Novels and Critics, Criticism of Intellectuals; Influenced by The Authors and Thinker". Oğuz Atay's evaluations and critiques on Turkish people and society are based on ideas that have changed from past to present, on values that should and should not change. The author, in particular, touched upon the individual and social problems created by the capitalist system, which has shaped Turkish society for several centuries. Atay emphasized the following problems faced by Turkish people: "alienation", "non-individuality", "degeneration", "intellectuals-public relations", "dilemmas created by east-west culture", "problems caused by overhead practices", "past and future debates"... On the subject of social criticism, the topics covered in the course are "closed system" and "traditional society structure". The author, frequently emphasizes that the problem of "not being an individual" lies at the root of these problems. In Oğuz Atay's intellectual criticism, his thoughts emphasizing the importance and value of being intellectuals who are not alienated from society in real terms and have exceeded their contradictions and complexes have been put forward. Briefly, the type of intellectuals targeted by Atay is who was raised from the beginning

of the history of Turkish Westernization to the Republic with the values of enlightenment philosophy; but they did not develop their own identity, they could not "hold onto the cultural roots of the society in which they were individuals". These issues, which the author dealt with in an essay style and in a very sensitive mood in his diary, are reflected in his characters in his novels and other fictional works. The ideal intellectual of Oğuz Atay appears as a personified in the identity of Mustafa İnan, the main figure of his novel *Bir Bilim Adamının Romanı*. The ideal intellectual who found his description in his teacher Mustafa İnan; he must have achieved the synthesis of individual-society, overcome the East-West cultural dilemma, and "adopted the words of tolerance, knowledge and honesty. Atay's diary clearly shows the process of character editing and the characteristics of the characters. Oğuz Atay's diary presents rich data in order to understand his intellectual identity closely with his designs, novels and criticisms of the publishing world of the period. Atay also includes notes and designs on the works he plans to write in his diary. Notes on some parts of Atay's novel *Teblikeli Oyunlar* which he has not published at that time, his story titled *Geleceği Elinden Alınan Adam*, and some pieces from the text part of *Hayat Bir Oyundur* which Yıldız Kenter also examines in its draft form, are among the notes. The most prominent of these notes are issued death due to chance can not be found in his book *Türkiye'nin Rubu* (The Spirit of Turkey) belonging to the bill and are planned. Oğuz Atay also listed the names he read and influenced in his diary. It is seen that writers and thinkers such as Fanon, Oscar Lewis, Spengler, Belinsky, Eddington are influenced by their thoughts about revolution and society, and that these figures start from the sociological determinations of these names especially in intellectual-individual-society. Atay read primarily Kafka from Western literature; it is clear that he benefited from his fiction and characterization. Atay also tried to understand Kafka with the attention of a scientist. For example, it has taken Kafka's concept such as dehumanization. The shadow of Kafka's heroes who have lived a life of fear of tragedy, is clearly seen in the origins of Atay's novels *Tutunamayanlar*, *Teblikeli Oyunlar* and *Oyunlarla Yaşayanlar*. One of the interesting findings and interpretations in the *Günlük* is related to the concept of entropy. The author mentions the entropic intuitions of these heroes and states that Kafka's perception of entropy is a factor in his horror. In his notes, Atay referred to Eddington, a British mathematician, physicist and astronomer, in his book *The Nature of the Physical World*, and discussed the entropy in physics with a novelist and scientist approach. As an intellectual and novelist, Atay was also influenced by local novelists. Halit Ziya and Kemal Tahir are among these names. In his diary, it is seen that Atay studied Halit Ziya in detail and the author took a model both in terms of his intellectual and his own novel. He also notes the notes he received about Atay Kemal Tahir. Because Kemal Tahir is one of Atay's favorite novelists. Atay points out that Kemal Tahir correctly understood and told the Turkish people and society. In short, in all these aspects, *Günlük* presents, in his own words, the reader's testimony of Atay's tragic struggle for existence between life and death and the author's intellectual background.